

شاخصه‌های ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء (علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین

مرضیه ایمانی^۱

چکیده:

در اینکه یک شخص ولایت‌مدار باید چه شاخصه‌هایی داشته باشد و اصحاب و یاران یک ولی خدا را چگونه می‌توان ارزیابی کرد، یکی از مباحث مهم در ادبیات کلامی و سیاسی جامعه اسلامی است. در این میان، قیام تاریخ‌ساز عاشورا، این مسئله را حائز اهمیت می‌کند که یاران حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) از چه شاخصه‌هایی برخوردار بودند که توانستند این حماسه بی‌نظیر را رقم بزنند. ولایت‌مداری دینی به عنوان یکی از اصول اساسی در آموزه‌های اسلامی، در سیره یاران سیدالشهداء (علیه السلام) به‌ویژه حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین به وضوح نمایان است. مقاله حاضر با هدف بیان شاخصه‌های مذکور و واکاوی آن در دو تن از یاران آن حضرت، متون و ادبیات مرتبط با این بحث را به روش توصیفی-تحلیلی بررسی کرده و در بخش مربوط به شاخصه‌های معرفتی ولایت‌مداری مؤلفه‌هایی از قبیل خداشناسی، ولی‌شناسی، وظیفه‌شناسی و بصیرت، نشان داده شد که یاران امام حسین (علیه السلام) با درک عمیق از این مفاهیم، مسیر صحیح را انتخاب کردند. سپس، قسمت بعدی، شاخصه‌های گرایشی همچون ایمان و اعتقاد، محبت و دوستی به عنوان ویژگی‌های برجسته ولایت‌مداری این یاران مورد توجه قرار گرفت. در نهایت، شاخصه‌های رفتاری همچون اطاعت و فرمان‌برداری از ولی، استقامت و ایثار به عنوان عناصر عملی ولایت‌مداری در رفتار یاران امام حسین (علیه السلام) مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: ولایت‌مداری، امام حسین (ع)، اصحاب امام حسین (ع)، حبیب بن مظاهر، زهیر بن قین، ایثار.

^۱ طلبه سطح ۲، حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) خرم‌آباد

مقدمه

ولایت‌مداری نسبت خالق هستی که به معنای معیار قرار دادن خدا در تمام نگرش‌ها و گرایش‌ها و رفتارهاست و با پیروی و همراهی با اولیای الهی در تمام لایه‌های زندگی تبلور می‌یابد، با مسائل مهمی مرتبط است. که در اینجا به یکی از این مسائل و ابعاد مهم شناخت این مسئله خواهیم پرداخت تا در قسمتهای دیگر مقاله حاضر به پاسخ آن بپردازیم.

بدون تردید، ولایت یکی از ارکان اصلی دین اسلام است. ولایت‌مداری یعنی حرکت همراه ولی و امام و طی طریق کردن با او، امام و ولی را معیار قرار دادن و در شدت فتنه‌ها و غبارهای زمان، امام و ولی را دیدن و حرکت سیاسی و اجتماعی خود را بر اساس حرکت ایشان تنظیم کردن. تاریخ عاشورا، زیباترین شاخصه‌های وفاداری و ولایت‌مداری را برای اصحاب امام حسین علیه السلام است؛ و تجلی ولایت‌مداری در حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین نمایان است. اما با وجود غنای همه جانبه نهضت عاشورا مشاهده می‌شود قدم قابل توجهی در جهت ارائه راهکار برای نهادینه کردن و اثرگذاری پیامهای عاشورایی برداشته نشده است؛ از همین رو تحقیق حاضر عهده‌دار پاسخگویی به این سؤال است که: شاخصه‌های ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء (علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین چیست؟

بیان شاخصه‌های ولایت‌مداری برای جامعه امروزی بسیار پراهمیت است. در دوران جنگ شناختی، دشمن سعی دارد بین امت اسلامی و ولیّ جامعه گسست و انفصال ایجاد کند و جلوه‌های وفاداری و همراهی مجاهدان راه ولایت را از بین ببرد. از سوی دیگر، جامعه اسلامی ما به حضرت سید الشهداء، عشق می‌ورزد. تبیین و ترویج خصائل یاران آن حضرت می‌تواند برای اهل ولایت درس وفاداری و ولایت‌مداری را به ارمغان بیاورد.

با توجه به تحقیقات انجام شده اثری که در یک مجله خاص و مستقل به موضوع مدنظر این عنوان با سرفصل‌های مدنظر این به رشته تحریر درآمده باشد یافت نشد. با این حال، آثار متعددی وجود دارد که به صورت پراکنده به بخشی از این موضوع پرداخته شده است که در اینجا به آنها اشاره می‌کنیم. مقاله با عنوان جایگاه ولایت‌پذیری و ولایت‌مداری در اسلام و عوامل مؤثر بر تحکیم آن مبتنی بر قرآن کریم و روایات معصومین علیه السلام، نویسندگان: اسماعیل خارستانی و فاطمه سیفی، مجله سراج منیر، سال ۵، شماره ۱۷، ۱۳۹۳، نویسنده با تأکید بر ولایت و ولایت‌مداری پرداخته و این وجه اشتراک تحقیق حاضر است و عدم پرداختن به شاخص‌های یاران سیدالشهداء (علیه السلام) این وجه افتراق دقیق حاضر است. همچنین، مقاله با عنوان: ولایت‌مداری اصحاب امام حسین (علیه السلام) نویسنده محمد شبیدینی با شاک، نشریه پیام، شماره ۱۱۴، ص ۱۹ تا ۳۶، ۱۳۹۴، نویسنده با تأکید بر ولایت‌مداری اعصاب امام حسین (علیه السلام) پرداخته است. نویسنده در این تحقیق به صورت خاص به یاران امام حسین (علیه السلام) نپرداخته، مقاله با عنوان ولایت باطنی امامان معصوم (علیه السلام)، نویسنده سید قوام‌الدین حسینی سیاهکلرودی، نشریه مریبان، شماره ۳۳، ص ۱۵ تا ۳۲، ۱۳۸۸، نویسنده در این اثر به صورت مختصر به ولایت باطنی امامان معصوم (علیه السلام) پرداخته است. به شاخصه ولایت‌مداری اشاره‌ای نکرده است.

با توجه به تحقیقات انجام شده و منابع در دسترس، اثری که به صورت خاص به ابعاد این موضوع پرداخته شده باشد یافت نشد بنابراین محقق در این تحقیق در صدد است با استناد بر ولایت‌مداری یاران سیدالشهداء (علیه السلام) شاخصه‌های آنها با شیوه توصیفی _ تحلیلی به راهکارهایی برای ولایت‌مداران امروزی بپردازد. سؤالات و اهداف این تحقیق با توجه به مسئله تحقیق عبارت‌اند از:

سؤال اصلی: شاخصه‌های ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین چیست؟

سؤال فرعی ۱: شاخصه‌های معرفتی ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین چیست؟

سؤال فرعی ۲: شاخصه‌های گرایشی ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین چیست؟

سؤال فرعی ۳: شاخصه‌های رفتاری ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین چیست؟

اهداف این تحقیق نیز به شرح زیر است:

یک- تبیین شاخصه‌های معرفتی ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین

دو- تبیین شاخصه‌های گرایشی ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین

سه- تبیین شاخصه‌های رفتاری ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء(علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین

۱- مفهوم‌شناسی

مفاهیم اساسی که در این مقاله مطرح هستند به قرار زیر معرفی می‌شوند. در اینجا تمرکز بر اصطلاحات اساسی این پژوهش داریم و مواردی که کمتر در این تحقیق به کار رفتند را مفهوم‌شناسی نمی‌کنیم.

۱-۱. ولایت

ولاء، ولایت (به فتح واو)، ولایت (به کسره واو)، ولی، مولی، اولی و امثال اینها همه از ماده «ولی» ، و، ل، ی، اشتقاق یافته‌اند، این واژه از پر استعمال‌ترین واژه‌های قرآن کریم است؛ که به صورت‌های مختلفی به کار رفته است. معنای اصلی این کلمه هم‌چنان که راغب در مفردات القرآن گفته است. قرار گرفتن چیزی در کنار چیز دیگر است، به نحوی که فاصله‌ای در کار نباشد. یعنی اگر دو چیز آن‌چنان به هم متصل باشند که هیچ چیز دیگر در میان آن‌ها نباشد ماده استعمال می‌شود. راغب راجع به خصوص کلمه (ولایت) از نظر موارد استعمال می‌گوید: ولایت به کسر (واو) به معنی نصرت است و اما ولایت (به فتح واو) به معنی تصدی و صاحب اختیار است.^۱

۱-۲. ولایت‌مداری

ولایت‌مداری به معنای پذیرش و تبعیت از ولی خداوند است؛ که برای هدایت و سرپرستی جامعه اسلامی منصوب شده است. واژه (ولایت) از ریشه «ولی» گرفته شده که به معنای سرپرستی، دوستی و نزدیکی است. در فرهنگ اسلامی، ولایت به معنای پذیرش رهبری و سرپرستی خداوند، پیامبران، امامان معصوم (علیه السلام) و در زمان غیبت امام معصوم، فقیه جامع الشرایط به عنوان ولی فقیه است. طبق آیه «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ

۱ - مطهری، ولاءها و ولایت‌ها، ص ۱۶۳ تا ۱۶۴

الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ^۱ إِنَّمَا يَعْنِي مَنْحَصِرًا (چون اداۀ حصر است)، معنی اصلی (ولی) سرپرست است. ولایت یعنی تسلط و سرپرستی: سرپرست شما فقط و فقط خداست و پیغمبر خدا و مؤمنینی که نماز را به پا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند.^۲

ولایتمداری به عنوان یکی از اصول محوری در اسلام، جایگاهی ویژه در هدایت و سرپرستی جامعه اسلامی دارد. این مفهوم که ریشه در قرآن و سنت دارد، از طریق فقه شیعه به صورت نظاممند تبیین شده و در دوران غیبت به شکل ولایت فقیه ادامه یافته است. پیروی از ولی الهی، به معنای اطاعت کامل، ایثار و تعهد در تمام جنبه های زندگی است و جلوه های تاریخی آن، از جمله در واقعه عاشورا، نقش برجسته ای در درک بهتر این مفهوم ایفا می کند.

۱-۳. معرفی حبیب بن مظاهر

حبیب بن مظاهر یکی از شخصیت های برجسته تاریخ اسلام و از یاران وفادار امام حسین (علیه السلام) در واقعه عاشورا است. او به عنوان یک اسوه برتر ولایتمداری و فضایل اخلاقی شناخته می شود. حبیب بن مظاهر از قبیله بنی اسد بود و در سال های اولیه بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دنیا آمد. او به دلیل صفات نیکو و خدماتش به اهل بیت (علیه السلام) معروف بود. حبیب در زمان حکومت امام علی (علیه السلام) و امام حسن (علیه السلام) نیز در کنار آن ها قرار داشت و همواره از ایشان حمایت می کرد. او در واقعه عاشورا، با وجود سن بالا، با شجاعت به میدان رفت و جان خود را برای دفاع از امام حسین (علیه السلام) فدا کرد.

حبیب بن مظاهر دارای ویژگی های اخلاقی برجسته ای بود که او را از دیگران متمایز می ساخت.

وفاداری: او همواره به امام حسین (علیه السلام) وفادار بود و در سخت ترین شرایط، از ایشان حمایت کرد. این وفاداری او را به یکی از مهم ترین یاران امام تبدیل کرد.

شجاعت: حبیب در میدان نبرد شجاعت فوق العاده ای از خود نشان داد. او با وجود سن بالا، در روز عاشورا به میدان رفت و با دشمنان جنگید.

محبت به اهل بیت: حبیب عشق و محبت عمیقی به اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشت و این محبت را در عمل نشان داد. او نه تنها خود را فدای امام حسین (علیه السلام) کرد، بلکه دیگران را نیز به حمایت از ایشان تشویق می نمود.

تبعیت محض: او نمونه ای از تبعیت محض از دستورات اهل بیت (علیه السلام) بود و همواره سعی می کرد تا طبق فرامین آن ها عمل کند.

برائت از دشمنان اهل بیت: حبیب به شدت از دشمنان اهل بیت بیزار بود و این بیزاری را در رفتار و گفتار خود نشان می داد. حبیب بن مظاهر نمونه ای بارز از ولایتمداری است. او نه تنها خود را تابع امام حسین (علیه السلام) می دانست، بلکه دیگران را نیز به پیروی از ایشان دعوت می کرد. او با شناخت عمیق از مقام اهل بیت (علیه السلام)، همواره سعی می کرد تا بر اساس آموزه های آن ها زندگی کند. حبیب بن مظاهر نه تنها یک شخصیت تاریخی مهم

^۱ - سوره مائده، آیه ۵۵.

^۲ - مطهری، امامت و رهبری، ص ۳۷ و ۳۸.

است، بلکه الگویی برای همه مسلمانان در زمینه وفاداری، شجاعت، محبت به اهل بیت و تبعیت از ولی فقیه است. فضایل اخلاقی او همچنان در تاریخ اسلام مورد ستایش قرار دارد و درس‌های زیادی برای نسل‌های آینده دارد.^۱

۴-۱. معرفی زهیربن‌قین

زهیربن‌قین یکی از شخصیت‌های مهم تاریخ عاشورا و از یاران وفادار امام حسین (علیه السلام) است. او در روز عاشورا در کربلا به عنوان یکی از سرداران سپاه امام حسین (علیه السلام) شناخته می‌شود و نقش بسزایی در آن حضرت و اصول اسلامی داشت. زهیربن‌قین از قبیله بنی‌تمیم بود و در کوفه زندگی می‌کرد. او ابتدا فردی بی‌توجه به مسائل سیاسی و اجتماعی بود، اما بعد از آشنایی با امام حسین (علیه السلام) و شنیدن سخنان ایشان، تغییراتی در نگرش او به وجود آمد. زهیر به شدت تحت تأثیر شخصیت امام حسین (علیه السلام) قرار گرفت و تصمیم گرفت تا به او بپیوندد.

زهیربن‌قین در روز عاشورا به عنوان یکی از فرماندهان سپاه امام حسین (علیه السلام) می‌شد. او با شجاعت و دلاوری در برابر سپاه یزید ایستاده‌گی کرد. زهیر با خطابه‌های خود، یاران امام را به مقاومت دعوت کرد و همیشه بر وفاداری به امام تشویق می‌کرد. یکی از ویژگی‌های بارز زهیر، ایثارگری او بود. او در میدان جنگ حاضر شد و جان خود را فدای امام حسین (علیه السلام) کرد. در پایان جنگ، زهیر با تمام وجود برای دفاع از امام حسین (علیه السلام) جنگید و سرانجام جان خود را در این راه تقدیم کرد. او با گفتن جمله‌های حاکی از عشق و وفاداری‌اش به امام، نشان داد که چگونه یک انسان می‌تواند اصول خود را جان‌فشانی کند. قبل از شروع نبرد، زهیربن‌قین با امام حسین (علیه السلام) گفتگوهایی داشت که نشان‌دهنده عمق ایمان و اعتقاد او به حقانیت قیام عاشورا بود. او با صراحت اعلام کرد که آماده است تا جان خود را در راه حق فدای امام کند. زهیربن‌قین نه تنها یک جنگجو بلکه نماد وفاداری، ایثار و فداکاری در تاریخ اسلام است. او با پیوستن به امام حسین (علیه السلام) و ایستادگی در برابر ظلم، الگویی برای همه مردم شد. یاد و خاطره او همیشه در دل‌ها زنده خواهد ماند و درس‌هایی از شجاعت و وفاداری را برای نسل‌های آینده به ارمغان خواهند آورد.^۲

۲. تبیین شاخصه‌های معرفتی ولایت‌مداری دینی و بازتاب آن در یاران سیدالشهداء (علیه السلام) با تأکید بر حبیب بن مظاهر و زهیربن‌قین

شناختی که هر شخص از واقعیات عالم هستی و جایگاه انسان در این عالم حاصل کرده است، برای ایجاد نگرش و گرایش و در نهایت برای منجر شدن به رفتار، یک قاعده بدیهی است. از این رو، در این قسمت از نوشتار و به علت اولویت این شاخصه‌ها بر دیگر موارد، چند مورد از این شاخصه‌ها که ولایت‌مداری یاران حضرت سید الشهداء (ع) را شکل داده است می‌پردازیم.

۱-۲. خداشناسی

توحید در هر یک از مقررات فرعی اسلام، خودش را می‌نماید و نشان می‌دهد. و هر جایی شما یک حکمی و یک قانونی و یک دستوری را به نام دین مشاهده کردید که در آن توحید لنگ می‌زند، ضد توحید در آن وجود دارد و توحید در آن نیست؛ بدانید که این از اسلام نیست؛ چون توحید مثل روحی در کالبد تمام مقررات اسلامی هست. مثل هوای رقیق و لطیفی در تمام اجزای این ساختمان که نامش اسلام است، هست. مثل خون پاک و صاف و تازه‌ای در

^۱ - عمرانی، حبیب‌بن‌مظاهر اسوه برتر ولایت‌مداری و فضایل اخلاقی، ص ۵-۲۲

^۲ - شبذینی باشاکی، ولایت‌مداری اصحاب امام حسین علیه السلام، ص ۶-۹

را به نمایش گذارد، روح صبور زینب (سلام الله علیها) است، که بعد از این همه مصیبت می‌گوید: مَا رَأَيْتُ إِلَّا جَمِيلًا "من جز زیبایی ندیدم"^۱

یاران امام حسین (علیه السلام)، به ویژه حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین، نمونه‌های بارز استقامت و وفاداری در کربلا بودند. حبیب بن مظاهر، در روز عاشورا با شجاعت به میدان رفت و پس از کشتن دشمنان، به شهادت رسید، او با فریاد "ما جان و مال خود را فدای تو می‌کنیم" نشان داد که حاضر است تا آخرین نفس در کنار امام بماند. زهیر بن قین نیز در روز عاشورا، با شجاعت و دلاوری، از امام حسین (علیه السلام) دفاع کرد و حتی در لحظات حساس نماز ظهر، جان خود را برای محافظت از یارانش به خطر انداخت، این یاران با استقامت خود درس‌های بزرگی از وفاداری و ایثار را به تاریخ منتقل کردند.

۴-۴. ایثار و فداکاری

ایثار و فداکاری دو مفهومی در اخلاق و رفتار انسانی هستند که به معنای معنای شخصی به نفع دیگران می‌شوند. این دو ویژگی در فرهنگ‌ها و مذاهب مختلف به شدت متفاوت قرار گرفته و به عنوان نشانه‌هایی از انسانیت و نوع دوستی شناخته می‌شوند. فداکاری نیز به معنای انجام کارهایی است که ممکن است برای یک فرد هزینه بر باشد، اما به نفع دیگران تمام می‌شود. این عمل می‌تواند شامل فدا کردن وقت، تلاش، یا منابع مالی باشد تا زندگی یا به دیگران کمک کند. بنا بر این، ایثار برگزیدن، دیگران را بر خویش مقدم داشتن و مانند آن است، از بخشش به کسی در مورد چیزی که خود فرد به آن نیاز دارد.

ایثار از پرشکوه‌ترین مظاهر جمال و جلال انسانیت است و تنها انسانهای بزرگ به این قله شامخ صعود می‌کنند. در قرآن کریم آمده است: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»^۲ مؤمنان، تنها کسانی هستند که به خدا و رسولش ایمان آورده و دچار تردید نشدند و با اموال و جانهای خود در راه خدا جهاد کردند. اینانند که (در ادعای ایمان) راستگویانند، "و احادیث معصومین، بارها بر این ویژگی‌ها شناسایی شده است. حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: «الْإِثَارُ أَحْسَنُ الْإِحْسَانِ، وَ أَعْلَى مَرَاتِبِ الْإِيمَانِ»^۳ یعنی «ایثار، بهترین احسان و بالاترین مرتبه ایمان است». این ویژگی‌ها باعث ایجاد روحیه همدلی و همکاری در جامعه می‌شوند و می‌توانند به کاهش آسیب‌های اجتماعی کمک کنند. همچنین، افرادی که ایثارگر هستند، دیگران معمولاً از زندگی لذت می‌برند زیرا با عمل خود زندگی را بهبود می‌بخشند.

مقام معظم رهبری درباره الگوگیری از مراتب وفاداری و ایثار عاشورا می‌فرماید:

قدر ایام محرم و عاشورا را بدانید؛ این ایام را خیلی مغتنم بشمارید. یاد حسین بن علی (علیه السلام) و آن شهامت و فداکاری به ما قوت قلب می‌دهد. ما در تاریخ آن گونه شجاعتی و آن فداکاری را سراغ نداریم. در روضه خوانی‌ها و گریه کردن‌ها، برادران عزیز و علمای محترمی که تشریف دارند، ذکر مصیبت اگر کردند و سخنرانی کردند، به جنبه فداکاری حسین بن علی (علیه السلام) و درسی که او آموخته باید بیشتر توجه بکنند و تکیه بکنند. اصلاً کار حسین بن علی (علیه السلام) یک درس بود؛ به ما نشان داد مسلمان باید از دینش این گونه دفاع کند. ما هیچ کدام هنوز در شرایط حسین بن علی (علیه السلام) قرار نگرفتیم. کربلای خوزستان و کربلای ایران فاصله زیادی با کربلای حسین بن علی (علیه السلام) ندارد.

^۱ - مجلسی، بحارالآوار، ج ۴۵، ص ۱۱۶

^۲ - سوره حجرات، آیه ۱۵

^۳ - غرر الحکم : حدیث شماره ۱۷۰۵

السلام) دارد. هیچ کدام از قضایا و حوادث تلخ ملت ایران به عظمت و تلخی حادثهء حسین بن علی (علیه السلام) نشد و نخواهد شد. اما در آن حادثه تلخ، حسین بن علی (علیه السلام) ایستادگی کرد، مقاومت کرد. شجاعت به خرج داد و عقب‌نشینی نکرد. باید این را یاد بگیریم. حسین بن علی (علیه السلام) برای اسلام از همه چیز خود گذشت؛ این درسی است برای ما که باید فرا بگیریم.^۱

تجلی دادن این عاطفه انسانی و اسلامی یکی از وظایف حادثه کربلا بوده است و گویی این نقش به عهده ابوالفضل العباس گذاشته شده بود. ابوالفضل بعد از آنکه چهار هزار مأمور شریعه فرات را کنار زده است، وارد آن شده و اسب را داخل آب برده است به طوری که آب به زیر شکم اسب رسیده و او می‌تواند بدون این که پیاده شود مشکش را پر از آب کند. همین که مشک را پر از آب کرد، با دستش مقداری آب برداشت و آورد جلوی دهانش که بنوشد. دیگران از دور ناظر بودند. آنها همین قدر گفته‌اند: ما دیدیم که ننوشید و آب را ریخت. ابتدا کسی نفهمید که چرا چنین کاری کرد. تاریخ می‌گوید: یادش افتاد که برادرش تشنه است، گفت شایسته نیست حسین در خیمه تشنه باشد و من آب بنوشم. حال تاریخ از کجا می‌گوید؟ از اشعار ابوالفضل. چون وقتی که بیرون آمد، شروع کرد به رجز خواندن. از رجزش فهمیدند که چرا ابوالفضل تشنه آب نخورد. رجزش این بود: خودش با خودش حرف می‌زند، خودش را مخاطب قرار داده و می‌گوید: ای نفس عباس! می‌خواهم بعد از حسین زنده نمایی؛ تو می‌خواهی خواهی آب بخوری و زنده بمانی؟ عباس! حسین در خیمه‌اش تشنه است و تو می‌خواهی آب گوارا بنوشی؟ به خدا قسم رسم نوکری و آقایی، رسم برادری، رسم امام داشتن، رسم وفاداری چنین نیست.^۲ بنا بر این، ایثار، یاران امام حسین علیه السلام در واقعه عاشورا، یکی از برجسته‌ترین و تأثیرگذارترین فعل تاریخ اسلام است. این یاران، با آگاهی کامل از خطرات و عواقب پیوستن به امام حسین (علیه السلام)، جان خود را فدای او کردند.

حبیب بن مظاهر با آگاهی از خطراتی که او و امام را تهدید می‌کرد، تصمیم به پیوستن به امام حسین (علیه السلام) گرفت. او در شب عاشورا، با جمع‌آوری یاران و آن‌ها به مقاومت، نشان می‌دهد که چگونه یک فرد می‌تواند با اراده‌ای قوی، دیگران را به ایستادگی در برابر ظلم ترغیب کند. در میدان نبرد، حبیب با شجاعت و دلیری جنگید و تا آخرین لحظه از امام حسین (علیه السلام) برای دفاع کرد.

زهیر بن قین پس از پیوستن به کاروان امام حسین (علیه السلام)، نه تنها جان خود را فدای او کرد بلکه با شجاعت در میدان نبرد حاضر شد. او در روز عاشورا با دلیری جنگید و داد که چگونه می‌توان از زندگی راحت خود دست کشید تا بر سر اصول انسانی و اسلامی نشان دهد. زهیر همچنین با سخنانش دیگران را نیز به صفوف امام کرد.

ایثار و فداکاری حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین نمونه‌های بارز از وفاداری به اصول انسانی و اسلامی هستند. آن‌ها با جان‌فشانی خود نه تنها از امام حسین (علیه السلام) دفاع کردند، بلکه درس‌های بزرگی درباره شجاعت، وفاداری، و ایثار برای نسل‌های آینده به یادگار گذاشتند. این دو شخصیت، همیشه نمادهای واقعی فداکاری خواهند بود که در تاریخ اسلام جاودانه مانده‌اند.

^۱ - خامنه‌ای، آفتاب در مصاف درس‌های عاشورا، ص ۱۱۷

^۲ - مطهری، حماسه حسینی، ج ۱، ص ۳۶۴-۳۶۶

نتیجه‌گیری

مطالعه یاران امام حسین (علیه السلام) به‌ویژه حبیب بن مظاهر و زهیر بن قین، الگوی آشکاری از ولایت‌مداری دینی را پیش روی ما قرار می‌دهد که تمامی ابعاد معرفتی، گرایشی و رفتاری را در بر می‌گیرد. ولایت‌مداری دینی، نه تنها یک مفهوم نظری است بلکه در عمل نیز با پیروی از ولی و امام زمان، به‌ویژه در سخت‌ترین شرایط، باید تبلور یابد. یاران عاشورا با درک صحیح از خداشناسی، ولی‌شناسی و بصیرت، در انتخاب مسیر درست زندگی خود ثابت‌قدم بودند. ایمان و اعتقاد راسخ آنان به امام حسین (علیه السلام) باعث شد تا در مواجهه با تهدیدها و خطرات جان، هم‌چنان وفادار به ولی‌الله باقی بمانند و در نهایت جان خود را فدای ارزش‌های دینی کنند. رفتارهای ایشان همچون اطاعت از ولی، ایثار، استقامت و فداکاری نمونه‌های برجسته‌ای از عملی شدن ولایت‌مداری در عرصه اجتماعی و سیاسی هستند. این ویژگی‌ها باعث شد که یاران امام حسین (علیه السلام) نه تنها در آن زمان بلکه در طول تاریخ به‌عنوان الگوهایی بی‌نظیر در حمایت از ولایت شناخته شوند. بنابراین، ولایت‌مداری در نظر این یاران نه تنها در سطح اعتقاد و احساس بلکه در عمل و رفتار به‌صورت کامل نمایان است. در نهایت، آموزه‌های این یاران برای مسلمانان معاصر نیز می‌تواند راهنمایی باشد در راستای تقویت ولایت‌مداری در زندگی فردی و اجتماعی.

منابع:

۱. قرآن
۲. نهج‌البلاغه
۳. ابن‌منظور، محمد بن مکرم، لسان‌العرب، بیروت، دار صادر، ۱۳۸۸ هـ_ش
۴. اخوی، رضا، «بصیرت»، ماهنامه اطلاع‌رسانی، پژوهشی آموزشی مبلغان، ۱۳۸۹، ش ۱۳۵، ص ۱۰۹_۱۲۵
۵. اسعدی، محمد مصطفی، فرهودفر، مهدی؛ شجاع‌آباجلو، دلبر، «روش‌شناسی فرهنگی دعوت و جلب اطاعت در قیام عاشورا»، نشریه علمی، پژوهش‌های تاریخی، سال ۵۶، دوره جدید، ۱۳۹۹، شماره سوم، پیاپی ۴۷
۶. باقی‌نصرآبادی، «علی، ولایت و ولایت‌مداری از دیده‌گاه شهید مطهری»، نشریه حصون، ۱۳۸۷، ش ۱۵، ص ۷۷_۹۲
۷. بدیع‌یان‌گورتی، راضیه؛ میرشاه‌جعفری، ابراهیم؛ لیاقتدار، محمدجواد؛ «خردورزی و شیوه‌های خردپروری در سیره امام حسین (علیه السلام) با تأکید بر واقعه عاشورا»، فصلنامه علمی_پژوهشی، تربیت اسلامی، سال ۴، ۱۳۸۸، ش ۹، ص ۹_۲۳
۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و دررالکلم، قم: دار الکتاب الاسلامی، ۱۴۲۹ ق.
۹. حسینی میلانی، علی، ناگفته‌هایی از حقایق عاشورا، بی‌جا، انتشارات الحایق، چاپ سیزدهم، ۱۴۰۰ هـ_ش
۱۰. حسینی‌بهشتی، محمد، ولایت، رهبری، روحانیت، تهران، انتشارات روزبه، ۱۳۹۷ هـ_ش
۱۱. حسینی‌سیاهکلرودی، سیدقوام‌الدین، «ولایت باطنی امامان معصوم (علیه السلام)»، نشریه مربیان، ۱۳۸۸، ش ۳۳، ص ۱۵_۳۲
۱۲. خارستانی، اسماعیل؛ سیفی، فاطمه؛ «جایگاه ولایت‌پذیری و ولایت‌مداری در اسلام و عوامل مؤثر بر تحکیم آن مبتنی بر قرآن کریم و روایات معصومین (علیه السلام)»، سراج منیر، سال ۵، ۱۳۹۳، ش ۱۷
۱۳. خامنه‌ای، علی، اهداف، نتایج و خصوصیات قیام عاشورا در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ هـ_ش

۱۴. خامنه‌ای، علی، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، تهران، انتشارات صهبا، ۱۳۵۴ هـ ش
۱۵. _____، «آفتاب در مصاف درس‌های عاشورا»، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۲ هـ ش
۱۶. داورپنا، ابوالفضل، انوارالعرفان فی تفسیر القرآن، ج هفتم، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا
۱۷. رستمیان، محمدعلی، «مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی از دیدگاه قرآن و روایات اهل بیت (علیهم السلام)»، پژوهش‌نامه حکمت اهل بیت (علیهم السلام)، سال اول، ۱۳۹۳، ش ۲، ص ۳۱-۵۰
۱۸. شب‌دینی‌باشاکی، محمد، «ولایت‌مداری اصحاب امام حسین (علیه السلام)»، نشریه پیام، ۱۳۹۴، ش ۱۱۴، ص ۱۹-۳۶
۱۹. شمس‌الدین، محمد مهدی، أنصارالحسین (علیه السلام)، بی‌جا، مؤسسه دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۰۱ ق
۲۰. عمرانی، سیدمسعود، «حبیب بن مظاهر اسوه برتر ولایت‌مداری و فضایل اخلاقی»، معارف حسینی، سال هفتم، ۱۴۰۱، ش ۲۵، ص ۲۶-۲۷
۲۱. غلامی، اصغر؛ برنجکار، رضا؛ «تبیین معنای «ولی» در پرتو آیات ولایت»، فصلنامه علمی-پژوهشی اندیشه‌نوین دینی، سال ۸، ۱۳۹۱، ش ۳۰، ص ۵۱-۶۸
۲۲. فارسی‌مدان، علی، «شخصیت‌شناسی حبیب بن مظاهر»، معارف حسینی، سال هفتم، ۱۴۰۱، ش ۲۵
۲۳. لطیفی، رحیم، ولایت، «مهم‌ترین شاخصه امام»، کلام و عرفان، سال دوم، ۱۳۸۷، ش ۷
۲۴. مجلسی، محمدباقر، بحارالأنوار، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق
۲۵. _____، زادالمعاد، بیروت، مؤسسه أعلمی، ۱۴۲۳ ق
۲۶. محدثی، جواد، پیام‌های عاشورا، بی‌جا، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، ۱۳۸۴ هـ ش
۲۷. محدثی، جواد، «حبیب بن مظاهر»، مظهر وفاداری به ولایت، فرهنگ زیارت، ۱۳۹۱، ش ۱۰-۱۱
۲۸. مطهری، مرتضی، امامت و رهبری، قم، انتشارات صدرا، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۸۹ هـ ش
۲۹. _____، انسان در قرآن، قم، مؤسسه انتشارات صدرا، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۹۲ هـ ش
۳۰. _____، انسان کامل، قم، انتشارات صدرا، چاپ سی‌ام، ۱۳۶۸ هـ ش
۳۱. _____، انسان و ایمان، قم، شورای نظارت، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۸۵ هـ ش
۳۲. _____، تعلیم و تربیت در اسلام، قم، انتشارات صدرا، چاپ چهلیم، ۱۳۸۲ هـ ش
۳۳. _____، توحید، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۸۷ هـ ش
۳۴. _____، حماسه حسینی ج اول، قم، شورای نظارت، چاپ سی‌ام، ۱۳۷۷ هـ ش
۳۵. _____، فطرت در قرآن، قم، شورای نظارت، ۱۳۹۸ هـ ش
۳۶. _____، ولاءها و ولایت‌ها، قم، مؤسسه حسینییه ارشاد، چاپ بیست و سوم، ۱۳۸۷ هـ ش
۳۷. معرفت، محمدهادی، «جایگاه ولایت در قرآن»، فصلنامه تخصصی قرآن پژوهی پیام جاویدان، ش ۶
۳۸. معین‌الدینی، فاطمه، «ولی و ولایت در عرفان»، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی، پیاپی ۱۶، ۱۳۸۵، ش ۱۹
۳۹. هاشمی‌رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج ششم، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا

سایت‌ها

۱. ویکی‌فقه

۲. ویکی پدیا

۳. سایت دانشنامه اسلامی

۴. اطلاع رسانی حوزه